

ПОРЯДОК ДЕЛЕГУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ІНШОМУ ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

ВОРОБЧАК Олег Андрійович - аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: <https://0000-0002-3974-4408>

УДК 343.10:343.13

DOI 10.32782/EP.2022.4.17

Порядок делегування процесуальних повноважень щодо здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, предметом самостійного дослідження не був, що вказує на актуальність теми дослідження, її теоретичну та практичну значимість. Це зумовило постановку мети статті структуривання порядку делегування процесуальних повноважень у цій формі та розкриття змісту його елементів.

Обґрунтовано, що загальний порядок доручення здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, включає в себе три етапи: 1) встановлення неефективності досудового розслідування або наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану; 2) ухвалення рішення про доручення здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу; 3) передання матеріалів кримінального провадження іншому органу або підрозділу.

На основі аналізу норм КПК України, судової практики, сформованої Верховним Судом, і доктринальних підходів детально розкрито зміст кожного з наведених етапів, що дозволи-

ло повно охарактеризувати зазначену форму делегування процесуальних повноважень.

За результатами дослідження констатовано, що доручення відповідним прокурором здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, є формою делегування процесуальних повноважень, що передбачає передання на підставі обґрунтованої та вмотивованої постанови матеріалів кримінального провадження щодо будь-якого кримінального правопорушення такому органу або підрозділу (за винятком випадків, визначених нормами кримінального процесуального закону), що здійснюється в разі встановлення неефективності досудового розслідування або наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Ключові слова: процесуальні повноваження, делегування процесуальних повноважень, доручення прокурора, неефективність досудового розслідування, здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Постановка проблеми

Делегування процесуальних повноважень у кримінальному провадженні здійснюється у формах, які визначені нормами КПК України та до числа яких належить доручення відповідним прокурором здійснення досудового розслідування іншому органу

досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу.

Механізм делегування процесуальних повноважень у вказаній формі закріплений абзацом 1 частини 5 статті 36 КПК України, відповідно до якого Генеральний прокурор (особа, яка виконує його обов'язки), керівник обласної прокуратури, їх перші заступники та заступники своєю вмотивованою постановою мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у разі неефективного досудового розслідування або за наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійсненням ним досудового розслідування в умовах воєнного стану [1]. Звертаючись до системного аналізу наведеної норми в її попередній редакції, що закріплювала неефективність досудового розслідування як єдину підставу доручення здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у її взаємозв'язку з нормами статей 86, 87, 110, 214, 216 КПК України, Верховний Суд дійшов висновку, що змістом цих норм визначається належна правова процедура реалізації Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками повноважень, передбачених частиною 5 статті 36 КПК України, яка містить такі елементи: а) належний суб'єкт (Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, їх перші заступники та заступники); б) оцінка досудового розслідування як неефективного; в) відображення такої оцінки у відповідному процесуальному рішенні – постанові; г) вмотивованість такої постанови (постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 24.05.2021 р. у справі № 640/5023/19) [2].

Стан нормативного закріплення механізму доручення здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування та сформована на основі норм кримінального процесуального закону правозас-

тосовна практика дозволяють виокремити порядок ухвалення відповідного процесуального рішення, загальний для передання матеріалів кримінального провадження щодо будь-якого кримінального правопорушення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

До розкриття окремих елементів механізму реалізації норм частини 5 статті 36 КПК України, звертаються О.В. Баулін, В.О. Гринюк, І.О. Крицька, Н.А. Макаренко, Д.М. Мірковець, А.А. Омаров, І.В. Рогатюк, К.М. Христенко, С.І. Чернобаєв та інші вітчизняні вчені. Водночас, порядок делегування процесуальних повноважень щодо здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, предметом самостійного дослідження не був.

Метою статті є структурування порядку делегування процесуальних повноважень щодо здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, та розкриття змісту його елементів.

Виклад основного матеріалу

Виходячи зі змісту абзацу 1 частини 5 статті 36 КПК України, загальний порядок доручення здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, включає в себе три етапи: 1) встановлення неефективності досудового розслідування або наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану; 2) ухвалення рішення про доручення здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу; 3) передання матеріалів кримінального провадження іншому органу або підрозділу.

Встановлення неефективності досудового розслідування або наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану, є початковим етапом у структурі дій, спрямованих на доручення здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу.

Ефективність/неефективність досудового розслідування встановлюється в ході оцінювання діяльності слідчого із виконання завдань кримінального провадження, визначених статтею 2 КПК України, у конкретному кримінальному провадженні. Як відзначає Верховний Суд, обов'язковою передумовою реалізації Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками повноважень, передбачених частиною 5 статті 36 КПК України, є оцінка досудового розслідування органом досудового розслідування, встановленим статті 216 КПК України, як неефективного та відображення такої оцінки в постанові з наведенням відповідного мотивування (постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 24.05.2021 р. у справі № 640/5023/19) [2]. Власне оцінювання діяльності слідчого дозволить визначити якість виконання покладених на нього обов'язків, виявити недоліки в його роботі та, з їх урахуванням, встановити неефективність здійснення ним досудового розслідування в конкретному кримінальному провадженні і доцільність передання останнього іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, або, навпаки, констатувати ефективність здійснюваного слідчим досудового розслідування та, за наявності недоліків у його процесуальній діяльності, надати вказівки щодо їх усунення.

Результатам оцінювання ефективності досудового розслідування значною мірою притаманний суб'єктивний характер, зумовлений покладенням повноважень щодо його здійснення на прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час про-

ведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням у конкретному кримінальному провадженні, а також відповідного прокурора за посадою, який згідно з абзацом 1 частини 5 статті 36 КПК України вправі доручити здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу.

На відміну від ефективності/неефективності досудового розслідування, існування об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану, встановлюється на основі формального та функціонального критеріїв. Формальний критерій ґрунтується на вимогах норм статей 5 і 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII, з урахуванням яких воєнний стан в Україні або в окремих її місцевостях вводиться відповідним указом Президента України, який затверджується Верховною Радою України і в якому зазначаються, у тому числі, межі території, на якій вводиться воєнний стан, час введення і строк, на який він вводиться [3]. Відповідно, встановлення цього критерію передбачає надання відповідей на питання, чи діяв правовий режим воєнного стану в адміністративно-територіальній одиниці України, у межах якої відповідно до законодавства створений і функціонує відповідний орган досудового розслідування, на конкретний момент та чи не був він припинений або скасований відповідно до статті 7 зазначеного Закону України. Функціональний критерій вказує на необхідність надання відповіді на питання, чи унеможливають встановлені обставини, об'єктивно зумовлені умовами воєнного стану, функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування.

Наявність відповідних відомостей, які стосуються конкретного кримінального провадження, щодо його неефективності, як вказує Верховний Суд, відповідним прокурором може бути встановлено на будь-якому етапі досудового розслідування, у тому числі і на його початку, та бути підставами для

прийняття рішення в порядку і відповідно до вимог частини 5 статті 36 КПК України (постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду в складі Верховного Суду від 24.05.2021 р. у справі № 640/5023/19) [2]. У повному обсязі такий підхід підлягає застосуванню й до встановлення наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Наступним етапом загального порядку доручення здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, є ухвалення відповідного процесуального рішення. Відносячи право надавати такі доручення до компетенції Генерального прокурора (особи, яка виконує його обов'язки), керівника обласної прокуратури, їх перших заступників і заступників (абзац 1 частини 5 статті 36 КПК України) [1], законодавець не визначає механізм його реалізації. Алгоритм ухвалення відповідного процесуального рішення з підстави неефективності досудового розслідування запропонований І.В. Рогатюком, на думку якого, прокурор-процесуальний керівник, виявивши факт неефективного досудового розслідування, повинен скласти відповідний висновок у письмовій формі, у якому зазначити обставини, через які він вважає досудове розслідування неефективним, після чого рапортом поінформувати керівника органу прокуратури про неефективність досудового розслідування та доцільність передання кримінального провадження іншому органу досудового розслідування. У разі призначення групи прокурорів цей обов'язок слід покласти на старшого прокурора групи. Аналогічним чином повинен діяти прокурор-процесуальний керівник, який є працівником відділу (управління) прокуратури обласного рівня або Офісу Генерального прокурора, однак він повинен інформувати начальника відповідного відділу (управління), а той, у свою чергу, – суб'єкта права передання кримінального провадження. Отримавши рапорт та висновок прокурора-процесуального керівника, керівник органу прокуратури

повинен звернутися до прокурора вищого рівня з клопотанням про передачу кримінального провадження, у якому зазначити, у чому саме полягає неефективність досудового розслідування, та висловити пропозицію про передання кримінального провадження іншому органу досудового розслідування. За результатами розгляду такого клопотання суб'єкт права передання кримінального провадження повинен передати кримінальне провадження іншому органу досудового розслідування шляхом прийняття вмотивованої постанови або відмовити в цьому [4, с. 150].

Вимога вмотивованості постанови про доручення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування прямо закріплена абзацом 1 частини 5 статті 36 КПК України і зумовлена необхідністю забезпечення правової визначеності. Вмотивованість цієї постанови передбачає наведення в ній належних і достатніх мотивів для ухвалення відповідного процесуального рішення. Постанова про доручення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування за своєю формою та змістом повинна відповідати вимогам частин 5 і 6 статті 110 КПК України, у тому числі містити відомості про зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови, і мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилення на положення цього Кодексу [1]. Таким чином, поряд із вмотивованістю, вказана постанова повинна характеризуватися також обґрунтованістю.

Обґрунтованість і вмотивованість постанови про доручення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування відіграють вагомe значення в контексті як дотримання належної правової процедури у цілому, так і забезпечення допустимості доказів зокрема. На це звертає увагу Верховний Суд, який відзначає, що постанова про доручення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, її обґрунтування та вмотивування має бути предметом дослідження суду в кожному кримінальному провадженні, яке здійснюється з урахуванням його конкретних обставин. Результати такого дослідження утворюють підстави для подальшої оцінки отриманих

у результаті проведеного досудового розслідування доказів з точки зору допустимості. У разі доручення Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування без встановлення неефективності досудового розслідування органом досудового розслідування, визначеним статтею 216 КПК України, зазначені уповноважені особи діятимуть поза межами своїх повноважень. У такому випадку матиме місце недотримання належної правової процедури застосування частини 5 статті 36 КПК України та порушення вимог статей 214, 216 КПК України. Наслідком недотримання належної правової процедури як складового елемента принципу верховенства права є визнання доказів, одержаних у ході досудового розслідування недопустимими на підставі статті 86, пункту 2 частини 3 статті 87 КПК України як таких, що зібрані (отримані) неуповноваженими особами (органом) у конкретному кримінальному провадженні, з порушенням встановленого законом порядку (постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 24.05.2021 р. у справі № 640/5023/19) [2].

Завершальним етапом загального порядку доручення здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, є передання матеріалів кримінального провадження цьому органу або підрозділу.

Обов'язок передання матеріалів кримінального провадження в разі прийняття постанови про доручення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування Наказом Генерального прокурора «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 30.09.2021 р. № 309 покладається на керівників прокуратур усіх рівнів, їх перших заступників і заступників, які відповідно до розподілу обов'язків та в межах повноважень, передбачених КПК України, зобов'язані забезпечити: 1) передачу матеріалів кримінальних проваджень до служби діловодства органу прокуратури для пересилки (доставляння)

до іншого органу прокуратури, а також, в окремих випадках, до відповідного органу досудового розслідування, одночасно з прийняттям відповідного рішення, але не пізніше наступного робочого дня; 2) проведення перевірки наявності та належного оформлення речових доказів, інших предметів, грошей, цінностей, документів, вилучених чи наданих у ході досудового розслідування, наявності та належного оформлення матеріалів кримінального провадження, складання акту приймання-передачі, який долучити до наглядового провадження у кримінальному провадженні (пункти 9.2 і 9.13) [5]. Разом із матеріалами кримінального провадження, як слушно вказує А.А. Омаров, переданню іншому органу досудового розслідування підлягають відповідна постанова прокурора та супровідний лист, що має містити загальний опис переданих документів [6, с. 9].

Висновки

Доручення відповідним прокурором здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, є формою делегування процесуальних повноважень, що передбачає передання на підставі обґрунтованої та вмотивованої постанови матеріалів кримінального провадження щодо будь-якого кримінального правопорушення такому органу або підрозділу (за винятком випадків, визначених нормами кримінального процесуального закону), що здійснюється в разі встановлення неефективності досудового розслідування або наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану.

У структурі порядку делегування процесуальних повноважень щодо здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, доцільно виокремлювати три етапи (встановлення визначених абзацом 1 частини 5 статті 36 КПК України підстав для делегування, ухвалення відповідного процесуального рішення та передання матеріалів

кримінального провадження іншому органу або підрозділу), розкриття змісту яких дозволяє повно охарактеризувати зазначену форму делегування процесуальних повноважень.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 24.05.2021 р. у справі № 640/5023/19 (провадження № 51-2917кмо20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97286253>.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.

4. Рогатюк І.В. Прокурорський нагляд як гарантія законності й обгрунтованості прийняття процесуальних рішень на початковому етапі досудового розслідування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 140-154.

5. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: наказ Генерального прокурора від 30.09.2021 р. № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21>.

6. Омаров А.А. Інститут підслідності в кримінальному провадженні: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Х., 2017. 19 с.

Vorobchak O.A.

THE PROCEDURE FOR DELEGATING PROCEDURAL POWERS REGARDING PRE-TRIAL INVESTIGATION TO ANOTHER PRE-TRIAL INVESTIGATION BODY

The procedure for delegating procedural powers to carry out a pre-trial investigation to another pre-trial investigation body, including a higher-level investigative unit within same body, was not the subject of an independent study, which indicates the relevance of the research

topic, its theoretical and practical significance. This led to setting as the purpose of the article the structuring of the procedure for delegating of procedural powers in this form and the disclosure of the content of its elements.

It is substantiated that the general procedure for entrusting the implementation of a pre-trial investigation to another pre-trial investigation body, including a higher-level investigative unit within the same body, includes three stages: 1) establishing the ineffectiveness of the pre-trial investigation or the existence of objective circumstances that make it impossible for the relevant body to function a pre-trial investigation or its implementation of a pre-trial investigation under martial law conditions; 2) making a decision to entrust the implementation of a pre-trial investigation to another pre-trial investigation body, including a higher-level investigative unit within the same body; 3) transfer of criminal proceedings materials to another body or unit.

Based on the analysis of the norms of the Criminal Procedure Code of Ukraine, judicial practice formed by the Supreme Court and doctrinal approaches, the content of each of the above stages was revealed in detail, which made it possible to fully characterize the specified form of delegation of procedural powers.

According to the results of the study, it was established that the mandate of the relevant prosecutor to carry out a pre-trial investigation to another pre-trial investigation body, including a higher-level investigative unit within the same body, is a form of delegation of procedural powers, which involves, on the basis of a substantiated and reasoned decision, the transfer of materials of criminal proceedings regarding any criminal offense to such a body or subdivision (with the exception of cases determined by the norms of the criminal procedural law), which is carried out in the event of establishing the ineffectiveness of the pre-trial investigation or the existence of objective circumstances that make it impossible for the relevant pre-trial investigation body to function or conduct a pre-trial investigation under martial law conditions.

Key words: procedural powers, delegation of procedural powers, mandate of the prosecutor, ineffectiveness of pre-trial investigation, implementation of pre-trial investigation under martial law conditions.